

77 11 09 O Marnix (Brussel) aan Willem van Oranje [Antwerpen]

9 november 1577

Deze brief van Marnix aan Oranje uit het Vulcanius-archief in de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Leiden is van uitzonderlijk historisch belang omdat hij aantoont hoe ingrijpend Marnix' rol is geweest bij het tot stand komen van de politieke beslissingen die door de Staten genomen werden, hier meer bepaald met betrekking tot de „Nieuwe Unie van Brussel” die op 10 december 1577 door de Staten-Generaal bekrachtigd werd.

„Marnix heeft gisteravond in de Statenvergadering de tweede brief van de Prins ontvangen, met ongeveer dezelfde inhoud als de vorige, nl. om spoedig oplossingen te vinden voor de dreigende situatie. Hij heeft beide brieven voorgelezen bij de Staten. Deze vroegen dadelijk om een afschrift. Marnix vreest nu vertraging. Want om de algemene vergadering te houden, zoals door de Prins in zijn brieven werd voorgesteld, zullen eerst provinciale vergaderingen moeten gehouden worden. De kans is immers gering dat de steden en provincies zonder deze vergaderingen, aan hun gedeputeerden de volmacht zullen geven om in hun naam de zaken te behartigen, vooral wat de financiële kant betreft. Kan, wat de geldmiddelen betreft, zo een algemene vergadering niet omzeild worden door, zoals vroeger is gebeurd, een „formulier van Unie” op te stellen en rond te sturen? Gezien de dreigende toestand zullen velen dit ondertekenen en zo zullen de geldmiddelen gemakkelijker ter beschikking kunnen gesteld worden. Ook zal aldus beter de hand kunnen gehouden worden aan de militaire tucht. Het ontwerp wordt bijgevoegd.

Marnix heeft gisteravond ook gesproken met de gedeputeerden van Friesland en in hun lastbrief enkele punten gewijzigd. Zij betreffen de ontmanteling van de twee burchten alsook de machtiging om de Ville, niet henzelf, te laten beslissen over het vervangen van de magistraat indien het welzijn van het land dat vereist. Marnix heeft hen aangeraden het derde punt niet aan te roeren, nl. de Staten van Friesland te machtigen om alles te beslissen wat hen noodzakelijk lijkt voor het welzijn der provincie. Dat zou immers bij de Staten-Generaal te verdacht overgekomen zijn”.

c: BRUL, *Ms. Vulc.*, 104, f. 107r-v; d: Bannier, p. 286-289; dv: (Ned.) Borgnet, p. 304-306.

Monseigneur, Estant hier au soir aux Estats, me fust apportée la seconde l[ett]re de V[ostre] Ex[cellence] du jour d'avanthier sur le mesme propos de celle,

1 lettre] Niet bewaard.

2 celle] Evenmin bewaard.

qu'avoie receue le d'jour de devant touchant les trois poincts y touchez pour
promptement remédier aux inconueniens, qui nous menassent. Or comme la
5 chose se trouuoit fort à propos, j'en fis ouverture à mesd[icts] s[eigneu]rs les
Estats, leur lisant et l'une et l'autre l[ett]re, sur quoy incontinent me prièrent
d'en dresser quelque minute, ainsy que V[ostre] Ex[cellence] en touche en sa
l[ett]re et comme ce matin j'ay desià fait ; mais toutesfois considérant de bien
près la chose je semble, que pensants éviter prolixite nous y toucherons. Car
10 pour faire une telle assemblée g[én]ér[al]le, comme les l[ett]res de V[ostre]
Ex[cellence] pourjettent, il faudra nécessairement en faire des p[ar]ticulières
des provinces, veu que c'est chose assurée, que les villes ne voudront députer
avec telle procuracion et pouuoir leur gens, sans estre autorizés aux Estats
Provinciaux. Et quand l'une le voudroit l'autre ne le voudra pas, de façon
15 que voilà un grand tans qui s'escoule. Puis il est fort à craindre, que ni les
provinces ni les villes ne voudroint accorder tel pouuoir à leurs députes,
principalement au poinct qui ancerre les moyens d'argent, sans en auoir le
rapport et interposer leur iugement ; et si par aventure aucunes y consentent,
les autres y feront contradiction, et voilà un empeschement g[én]ér[al]. Mais
20 qu'il plaise à V[ostre] Ex[cellence] de considérer, si le poinct qui concerne
les deffances ne pourroit estre remédié promptement et sans attendre lad[icte]
assemblée g[én]ér[al]le ni particulière, en dressant icy aux Estats un bon
formulaire d'union prèsque en la façon, comme par cy-deuant on a fait mutatis
mutandis, et qu'on l'envoie de tous costés, car il semble que plusieurs y
25 consentiront treuolontiers, en considération de la nécessité qu'un chascun voit
qu'il y a pour le faire, si on veut remédier aux maux, qui nous pressent tre
forte, que ce poinct estant vuidé les conseils de gens advizés seront moins
suspects et par conséquent reçeues avec plus de faveur et exécutés avecq plus
de chaleur. Au moyen de quoy en pourvoyant au poinct qui concerne les

3 poincte c 5 fort d : soit c || ouverture d : aventure c 10 faire d : fait c
15 tans d || escoude c 17 ancerre (= enserre) c : concerne d 20 conserue c
21 deffrances c 23 formulaire d : formitaire c || en d : et [qu'on l'en] c || façon
d : faron c 24 mutandis d : evitandis c 25 chacun d 26 pressant c
28 avec d 29 conserue c

23 formulaire d'union] In december 1576 werd de eerste Unie van Brussel opgesteld en in januari 1577 door de Staten-Generaal bekrachtigd. Cf. *supra* 77 01 06, inleiding. De tweede of „nadere” Unie van Brussel kwam tot stand onder impuls van Marnix. De Pacificatie van Gent kreeg door deze Nieuwe Unie een belangrijke uitbreiding. Meer expliciet werd erin gestipuleerd dat de katholieken en hervormden uit de Nederlanden elkaar wederzijds zouden beschermen i.p.v. elkaar te bevechten. De Nieuwe Unie werd op 10 december 1577 ondertekend. Cf. JUSTE, *Marnix*, p. 52 ; MOTLEY, *The Rise of the Dutch Republic*, III, p. 205-206 ; BORNET, A., *De Nederlanden onder Koning Filips II*, Amsterdam, 1852, p. 304-306.

deniers, lequel ne se peut faire sinon par convocation des Estats des provinces 30
 (laquelle emporte tamps), l'autre de la discipline militaire se pourra plus aisé-
 ment remédier. Nonobstant tout icy jointe le porte (car je n'ay point de
 secrétaire pour en grosser copie) attendant là-dessus le bon plaisir et advis
 de Vostre Excellence. J'ay hier au soir communiqué avec ceux de Phryse et
 veue leur instruction et en icelle changé aucuns poincts. Ils consisteront sur 35
 le démantèlement des deux citadelles, sur l'autorisation de Monseigneur de
 Ville) à pouvoir changer le magistrat selon que des occurances et le bien du
 pays le req[ue]rra, [...] lieu que simplement ils vouloyent obtenir pouvoir de
 changer et oster celuy qui y est. Je leur ay conseillé de ne toucher le dernier
 poinct, qui estoit d'autorizer les Estats de Phryse pour ordonner et arrester 40
 généralement tout ce qui pour le bien de la province leur sembleroit convenir.
 Car cela eut esté trop suspect aux Estats Généraulx et comme du tout esbranler
 leur autorité, et se peut faire — ès poincts où il est raisonnable qu'il se face —
 sans leur autorisation.

Monseigneur, je prie Dieu qu'il maintienne Vostre Excellence en sa sure garde 45
 et protection, me recommandant très humblement ès bonnes grâces d'icelle.
 De Bruxelles ce IX novembre 1577.

[*Omslagblad* :] Minute d'une lettre escrite à son Ex[cellent]ce le 9 de 9bre 1577.

37 occurances d : occurrentes c 38 [...] c : an d 39 ay d : ey c

34 ceux de Phryse] De Staten van Friesland hadden reeds eerder (april-mei 1577)
 alles in het werk gesteld om de soldaten die er gekazerneerd waren te betalen en
 af te danken, dit met de bedoeling om de burgers zelf te bewapenen. Toen de Staten-
 Generaal voorstelden dat Bossu gouverneur van Friesland zou worden weigerden zij
 dat en eisten Baron de Ville, graaf van Renneberg. De Ville stond bekend als een
 aanhanger van de Prins en sommige leden van de Staten-Generaal waren bevreesd
 dat de Friczen, wanneer eens de garnizoenen zouden vertrokken zijn, de prinselijke
 legers en de Geuzen in hun steden zouden binnenhalen en het Calvinisme zouden
 invoeren. De Staten zijn uiteindelijk gezwicht voor hun eis en hebben de Ville als
 gouverneur van Friesland, Groningen, Drente en Twente erkend. Cf. BOR, I, p. 811 ;
 BLAES, II, p. 5.

Uit deze brief blijkt dat de Friezen zich met deze toegeving niet tevreden gesteld hebben
 maar tevens eisten dat aan hun gouverneur de macht zou verleend worden om een
 stadsmagistraat af te zetten indien de omstandigheden dat vereisten. Ook dat botste
 op verzet bij sommige leden van de Staten-Generaal omdat zij vreesden dat overal
 in Friesland Prinsgezinde en hervormde magistraten op cruciale posten zouden geplaatst
 worden. Cf. BOR, *ibidem*.

36-37 de Ville] Georges de Lalaing, graaf van Renneberg, baron en later markies van
 Ville was de zoon van Philippe, graaf van Lalaing en van Anne de Rennebourg. De
 Ville diende aanvankelijk onder zijn neef Maximilien de Lalaing, gouverneur van
 Henegouwen en verklaarde zich in 1576 aan de kant van de Staten. Tot 1580 diende
 hij trouw de zaak van de Staten, maar verzoende zich uiteindelijk met Parma. Hij
 overleed te Groningen op 23 juli 1581. Cf. BN, XI, 91-96.